

Vseživljenjsko učenje za biti

■ **Verena Perko**, ddr., arheologinja in muzeologinja, je muzejska svetnica in docentka na *Oddelku za arheologijo Filozofske fakultete* v Ljubljani, avtorica več uspešnih muzejskih razstav in vrste znanstvenih, strokovnih in poljudnih člankov. Je ena od pobudnic in ustanoviteljic individualnega doktorskega študija heritologije na *Filozofski fakulteti* v Ljubljani.

Sodobni svet, oprt izključno na razum, empirično znanost in tehnologijo, ki so postali tudi glavno osišče formalnega izobraževanja, je ustvaril pohabljen, duhovno izropano in čustveno oškodovano bitje z velikim mankom tega, kar ključno določa človeka. Kruto je spoznanje o nemoči človekovega razuma, ki v vsej svoji prevzetni moči spodkopava presežno in duhovno človekovo bistvo ter tako izničuje lastno človeško bit. Zato je od vseh učenj najpomembnejše in najzahtevnejše učenje za biti, ki pomeni učenje za življenje.

Rojstvo govornice

Začne se z rojstvom, ko mati vzame otroka v naročje, njegov pravi 'dom' že iz časa pred rojstvom. Bitje materinega srca, barva njenega glasu in njen obraz se polagoma iz istosti pretaplja v podobo Drugega, ki mu omogoči, da ob njem prepozna samega sebe in svojo vlogo v družini.

Govorico telesa kmalu nadomesti jezik, da bi postal edinstveno 'orodje' človekove biti v zunanjem svetu. Preko jezika lahko človek najbolj natančno izrazi svojo notranjost, svoje misli, veselje in bolečino. Ubeseđenje občutij, misli ali idej, ki povezujejo pretekla znanja z uvidom prihodnosti ali navdih iz sveta presežnega, je dano samo človeku. Dano mu je tudi ubeseđenje duhovnega in božjega, ki se mu kot bitje končnosti po telesni poti ne more približati. Da, v začetku

je bila Beseda, kar hkrati pomeni razum in um, utelešeno Modrost, Boga in božji načrt. *Logos* je hkrati božji izvajalec stvarjenja sveta in vladanja svetu. Prav to dejstvo skriva vzrok, da sta beseda in materni jezik vsakemu človeku primordialna in ključna ter najpomembnejše orodje nenehnega učenja za biti.

Potopljeni v materni jezik

V materni jezik je otrok 'potopljen' z vso svojo telesno in duševno bitjo. V njem se skriva prvobitna in edinstvena telesna vez, enost z materjo (in stvarstvom) izpred rojstva. V njun skupni, telesni jezik so za-

pisane prve besede, ki jih otrok zaznava v materinem telesu in so po rojstvu neločljivo povezane s hranjenjem, telesno nežnostjo, ki jo mati izkazuje otroku, in njenim obličjem. Šele kasneje je zares deležen tudi polnosti in trdnosti očetove besede, ki v očetovski ljubezni skriva tudi spodbudo za odkrivanje sveta in obrise meja, ki jih ne bo dovoljeno prestopiti.

Toda prva podoba sveta je ubeseđena v (telesnem in čutnem) maternem jeziku. V njem so zaklenjene temeljne vrednote, izkušene v življenju vsakega posameznika in izražene skozi preteklost v zapletenih

medčloveških odnosih. Večidel niso zapisane v zavest. Prenašajo se preko besedovanja in zgodb, črpajoč iz bogatega narodovega izročila,

s posredovanjem družine in domačega okolja. To je temeljno kulturno znanje, ki omogoča preživetje posameznika in obstoj skupnosti in ki postane podstat vsega, kar je kasneje bolj ali manj sezidano s šolskim programom in izobraževanjem. Je nekakšna prizma, izoblikovana v genih in memih, kot imenujemo podedovane skloppe spomina. Skozi to prizmo kulturnega zrenja posameznik dojema svet in ga vrednoti. Služi mu kot neizogiben kompas, ki nas vodi skozi tuje kulturne prostore in nam omogoča, da se od njih učimo in jih ob negovanju svoje dediščine spoštujemo ter ob trku z njimi preživimo.

Jaz sem v sebi skozi druge.
(Emmanuel Lévinas)

Primarna in pridobljena znanja

Dojemanje človekovega sveta je celostno. Od najzgodnejše otroške dobe se beleži na telesni in podzavestni ravni, a tega se največkrat ne zavedamo, četudi je odločilno za oblikovanje naše biti. V skladu s tem lahko ločimo znanja na intuitivna, sprejeta preko družine in podedovanega mater-

Foto: Matej Hozjan

nega jezika, ter priučena znanja. Intuitivna so temeljna življenjska znanja in vedenja, vsrkana z izročilom, sprejeta preko osebnega in družbenega telesa ter na intelektualni ravni s kulturo in v soodvisnosti z naravnim okoljem. Ta znanja in vedenja so v današnjem svetu močno podcenjena in domala prezrta. Močno pa so precenjena znanja, ki se oblikujejo preko procesov izobraževanja in temeljijo, vsaj na Zahodu, prvenstveno na empiričnih znanostih in razumskem, logičnem dojetju sveta (Patočka, 2021) in ki so omogočila nesluhten tehnološki razvoj ter prevlado človeka nad naravo. Takšno vrednotenje znanj vnaša v družbo, ki se je tisočletja oblikovala na neločljivi celoti vedenj, zmotni občutek o večvrednosti šolskega znanja, ki je sicer velika dobrobit človeštva. Omenjeno neravnovesje daje med drugim prednost tujim jezikom, posebej angleškemu, in kleca pred nepotrebnimi kulturnimi vplivi in nevarnimi praznimi sodobnimi ideologijami. In kar je najhuje, močno podcenjuje vlogo lastne kulturne dediščine, ki je primordially in najelementarnejše okolje učenja za biti. Čemu se nam to dogaja?

Krščanski kulturni humus

Za slovensko kulturo lahko trdimo, da je zrasla na krščanskih tleh. Na slovenski obali je bil doma Elij, mučenec prvega stoletja, ko se je krščanstvo v naše kraje razširilo v času rimskega imperija. V antični Petovionii je deloval sv. Viktorin, prvi latinsko piščoči razlagalec Sv. pisma, v Ljubljani je v četrtem stoletju deloval škof sv. Maksim. Iz naših krajev izhaja sv. Hieronim, prevajalec Sv. pisma v latinščino. Tudi slovenska pisana beseda in nastajanje slovenskega jezika je tesno povezano s krščanstvom. Prizadevanja sv. Cirila in Metoda za zapis in uveljavitev starocerkvenoslovanščine kot obrednega jezika Katoliške cerkve poleg hebrejščine, grščine in latinščine so odmevala tudi v nastanku kasnejših slovenskih Brižinskih spomenikov. Vera je bila ključnega pomena za nastanek prve knjige v slovenskem jeziku, odločilno je vplivala na arhitekturo in likovno umetnost, glasbo in šolstvo. Samostani z bogatimi knjižnicami, lekarnami in zdravilskimi znanji so bili središča tedanje omike. Frančiškani so izobraževa-

li preprosto ljudstvo, jezuiti so zaslužni za razvoj višjega šolstva in univerze in še bi lahko naštevali. Omenimo le še značilno slovensko pokrajino s cerkvijo in zvoniki ter znamenji ob poti.

Ljudsko izročilo

Po sodobnih standardih opredeljujemo kulturno dediščino kot vrednote, ki jih ljudje prepoznajo kot tiste, ki jih je treba ohraniti za prihodnje rodove. Če se vprašamo, kaj so slovenske tradicionalne vrednote, nam odgovor nedvoumno pokaže na nesprevidljiv delež, povezan s krščansko vero, zemljo in življenjem za drugega in skupnost. Slovensko izročilo, podobno kot tudi vsa ostala izročila človeštva, vključuje in obsega ključna življenjska področja in vse, kar je temeljnega pomena za učenje za biti. Vzemimo samo ljudsko ustno izročilo, bajke in pripovedke, kjer je v očarljivih, izmišljenih zgodbah živo predočeno, kako usodna so pravila življenja za posameznika in za obstoj skupnosti. V ustnem izročilu so na neopazen in nevsiljiv, pa vendar globoko psihološko utemeljen način zaobjete temeljne moralne in etične norme, ki jih človek potrebuje.

Čemu etika, filozofija, teologija?

Etika je filozofski nauk o nramnosti, o dobrem in zlu, ki naj vodi delovanje človeka za dobro skupnosti. Po sociologu Zygmuntu Baumanu je etika skupek moralnih načel, etična pravila pa so »to, kar lahko vodi naše medsebojne odnose, pomaga oblikovati odnos nas do drugih in drugih do nas, da se počutimo varni v prisotnosti drugih in si med seboj pomagamo, da sodelujemo in v prisotnosti drugih uživamo, neobremenjeni s strahom in sumničanjem«. Avtor dodaja, da kot etična orodja služi kod moralnega vedenja, skupek pravil in praktičnih ocen, ki jih dogovorno upoštevamo (Baumann, 2016: 19). Z vsem spoštovanjem do sodobne znanosti, ki nam je omogočila tisoč in eno življenjsko dobrobit (in z vsako novotarijo nakopičila več problemov), pa je treba priznati, da znanost v prvi vrsti pojasnjuje, kako nekaj deluje, in pojave opisuje na podlagi empiričnih značilnosti. Na

vprašanja kajstva, o bistvu in pravzroku nastanka stvari, pa ostaja nema. Ta vprašanja so prepuščena filozofiji in teologiji. V preprostem, vsakdanjem življenju ljudi je nekoč na vprašanja kajstva odgovarjala vera. Ponujalo jih je tudi ljudsko izročilo, četudi na posreden, pa vendar preprost in učinkovit način, s pripovedovanjem zgodb in ljudskimi običaji. Učenje za biti je teklo, če smemo trditi malce poenostavljeno in zgolj za našo rabo, samo od sebe. V naročju matere, v zavetju družine in preko izvirnega družbenega okolja s trdno začrtanimi mejami in živim, starodavnim izročilom. Na tem je temeljila tudi vsa kasnejša izobrazba.

Kritično razpotje

Če pomislimo na odnos sodobne družbe do tradicije in družine kot temeljne zgradbe človekovega dojetja sveta in oblikovanja presodnega osebnega odnosa do Drugega, spoznamo, da sta nas slepa zaverovanost v empirično in priseganje na goli razum ter logiko pripeljala do kritičnega razpotja. Priča smo razvrednotenju temeljnih moralnih in etičnih postulatov, razbitju družbenih norm sobivanja in uničenju naravnega okolja. Tisto, kar lahko sledi, je razčlovečenje in razosebljenje. In v resnici smo danes priča temu. Čas je, da se vprašamo, kaj pomenijo materni jezik, družina, izročilo in kultura, ki jih današnja postmoderna družba, milo rečeno, zametuje. Odpoved temeljnim vrednotam za človeka ni le tragična, ampak tudi protinaravna in uničujoča. Sodoben zahodni človek je opeharjen za učenje v stiku z živo naravo. Lahko bi celo rekli, da je prikrajšan za naravno učenje skozi življenjske priložnosti, kar je bilo stotisoče let osrednji vir znanja in izvirna šola sobivanja. Po mnenju nemškega filozofa Georga Hansa Gadamerja, najpomembnejšega misleca 20. stoletja, je človek edino bitje, ki s spominjanjem in drugimi kognitivnimi funkcijami časovno in prostorsko presega svoje bivanje. Človek je edino bitje, ki črpa čustva, energijo in navdih iz preteklega in podoba preteklosti ohranja v spominu, ki ga prenaša v ustnem sporočilu in shranjuje v mnogih oblikah sodobnega beleženja. Dejstvo, da človek na specifičen način 'biva' v preteklih, udejanjenih (in neude-

janjenih) dogodkih ter emocionalno in intelektualno črpa že tudi iz prihodnjih, še neudejanjenih in zato potencialnih dejih, pa tudi utemeljuje presežnost človekove biti (Gadamer, 2007: 91). Sodobni svet, oprt izključno na razum, empirično znanost in tehnologijo, ki sta postali tudi glavno osišče formalnega izobraževanja, je posledično ustvaril pohabljen, duhovno izropano in čustveno oškodovano bitje z velikim mankom tega, kar ključno določa človeka. Kruto je spoznanje o nemoči človekovega razuma, ki v vsej svoji prevzetni moči spodkopava presežnostno in duhovno človekovo bistvo ter tako izničuje lastno človeško bit.

Grozljivo je spoznanje o destruktivni moči postmoderna človeka, ki je z družbenim konsenzom razrešen tehtnega moralnega in etičnega razmisleka, a hkrati morda tudi osvobajajoče in zdravilno. Na kokco je postavljen človekov obstoj in najverjetneje zares stojimo na najbolj kritični točki človeštva. Prav brezizhodnost omogoča, da smo se ponovno zazrli v človekovo presežnostno naravo in duhovno bistvo. Kaže na pomen duhovnega za obstoj civilizacije in s tem tudi človeka samega. Kot stranski produkt tonjenja sodobne družbe v brezsmiselnost golega razuma, vsemogočnega, arogantnega in brezobzirnega ratia, smo ob nemoči človeka priča tudi klicu h koreninam človeštva in žlahtnemu humanizmu.

Natančnost in usklajenost temeljnih zakonitosti

Kristjani zremo svet v luči stvarstva in odrešenja. Lahko pa tudi rečemo, da je danes empirična znanost edinstveno prispevala k stanju, ko z oprijemljivimi znanstvenimi dokazi ne moremo več ovreči obstoja Stvarnika. Če je še v času Einsteina veljalo, da je vesolje večno in trajno, sodobna teorija govori o rasti, o začetku in koncu vesolja. Natančnost in usklajenost temeljnih zakonitosti je tako osupljiva, navaja francoski raziskovalec Olivier Bonnassies, da izključuje naključnost in nam torej ostane le še sklep o (pra)vzroku nastanka vsega. Da materija ne more nastati iz nič, so vedeli že antični filozofi, da ima vesolje absoluten začetek (in konec), pa je ugotovila moderna astrofizika. Ker pa iz tega sledi,

Foto: Peter Prebil

da nič ne nastane iz nič, se pred nami razgalja veličasten princip načrtovanega Začetka. Ali z drugo, mnogo ustrežnejšo besedo: znanstvena teorija ne kaže na nič drugega kot na obstoj inteligentnega duha, Stvarnika.

Presunljivo spoznanje odpira novo upanje. Kaotično stanje postmoderne družbe, ki gradi na napačnih, izključno materialističnih temeljih in zanemarija človekovo presežno bit, relativizira vrednote in zavrača etično-moralna načela, opogumlja joče kliče k obratu. K zasuku iz zunanjega, močno omejujočega, tehnološko-empiričnega sveta k presežnim prostranstvom duha. Notranja 'revolucija' ne prinaša nič drugega kot temeljno razodetje, ki napaja krščanstvo že dva tisoč let.

Učiti se biti

Učiti se biti pomeni oblikovati svojo podobo ob Drugem. Pomeni dojemati svet skozi družinsko in družbeno okolje kulturnega izročila. Naša kultura neizpodbitno temelji na antičnih in judovsko-krščanskih vrednotah. V središče postavlja človeka, bitje razuma in presežnega, ki se veseli vsake priložnosti za učenje. Človek je po svoji naravi raziskovalec, ustvarjalec in 'izvajalec' božjega načrta. Iz ljubezni mu je bila dana svoboda izbire med dobrim in zlom. Neodgovorna izbira prinaša trajne posledice in vodi v izgubo svobode. Nemški filozof Edmund Husserl je pomen odnosa slikovito razložil kot »pogled na

Drugega, s katerim *Körper* (tj. telo brez duha, podobno živalskemu) postane *Leib*, živo telo, duhovno telo« (Husserl, v Bauman, 2016). Husserl tudi pojasnjuje, da šele odnos »daje možnost streznjenja, s katerim se v srečanju z drugim osvobodim sebe« (Husserl, v Klun, 2014). Francoski judovski filozof Emmanuel Lévinas pravi: »... jaz sem v sebi skozi druge« (Lévinas, 1998). Hans-Georg Gadamer pravi takole: »Bolj nujna kot kdajkoli postaja naloga, da se v drugem in drugosti naučimo razpoznavati skupno. V našem tesno skupaj skrnjenem svetu se srečujejo do kar največje globine različne kulture, religije, nravi in vrednostne ocene« (Gadamer, 2007).

Učenje za biti je vseživljenjsko, odnosno učenje, ki nas opolnomoči za odnosa, presežnostna bitja in nam omogoča, da v Drugem uzremo Stvarnika in v polnosti zaživimo kot kristjani. ◀

Literatura

- Bauman, Zygmunt (2016): *Postmoderna etika*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Bonnassies, Olivier (2022): Science proves the existence of God. *The Postil Magazine*, 1. 3. 2022. Pridobljeno 5. 11. 2023 s spletne strani: <https://www.thepostil.com/author/olivier-bonnassies/>.
- Bonnassies, Olivier (2023): Ali znanost lahko dokaže obstoj Boga? *Sol in luč*. Pridobljeno 5. 11. 2023 s spletne strani: <https://player.fm/series/sol-in-luc/olivier-bonnassies-ali-znanost-lahko-dokaze-obstoj-boga-FYI6zbT3dGJUB5gK>.
- Gadamer, Hans-Georg (2007): *Dediščina Evrope*. Zbirka Phainomena 26. Ljubljana: Nova revija.
- Klun, Branko (2014): Onkraj biti. *Biblični odmevi v postmoderni misli*. Ljubljana: Kud Logos 46.
- Lévinas, Emmanuel (1998): *Etika in Neskončno*. Čas in drugi. Ljubljana: Družina.
- Patočka, Jan (2021): *Krivoverski eseji o filozofiji zgodovine*. Ljubljana: KUD Apokalipsa.